

Pityke a díszmagyaron

Csomay Zsófiával beszélget Váradi Júlia

2014 novemberében megalakult a budai Vár fejlesztésével kapcsolatos szakmai vitákat lefolytatni hivatott, úgynevezett Hauszmann-bizottság. A testület soraiban számos építész és műemlékes szakember volt, közöttük Csomay Zsófia Ybl-díjas építészmérnök, aki – miután rövid idő alatt kiderült, hogy sem a véleményére, sem javaslataira nem voltak igazán kíváncsiak a Vár ügyében döntéseket hozók – 2016 márciusában egy Lázár Jánoshoz írt levélben harmadmagával (Lővei Pál művészettörténésszel és Schneller István korábbi főépítésszel) lemondott a bizottságban való részvételéről. Bár Csomay Zsófia építészeti tevékenysége során több olyan kompromisszumot is kötött, amelyek utólag megkérdőjelezhetők, azzal, ahogyan ma Budapestet tönkreteszik, mélyen nem ért egyet.

A hetvenes-nyolcvanas években több nagyméretű irodaházat tervezett; például a budapesti Fő utcában álló Industrialexport-irodaházat, a békéscsabai könyvtár építészeti és belsőépítészeti tervezéséért 1986-ban Hegedüs Péterrel együtt kapott Ybl-díjat. Számos munkáját férjével, Reimholz Péterrel közösen tervezte – ezek közül a Collegium Budapest Raoul Wallenberg vendégháza aratta a legnagyobb szakmai sikert. Szerepet vállalt a herendi porcelángyár rekonstrukciós és bővítési munkáiban. A kétezres években több lakóépületet tervezett a józsefvárosi Corvin Sétány területén. 2009 novemberében Nagy Györggyel közös terve első helyezést ért el a székesfehérvári Nemzeti Emlékhely fejlesztésére kiírt pályázaton.

– A Vár, mivelhogy egy kis területről van szó, és nagyon koncentrált akarat valósul ott meg, szimbolikus jelentőségű. Vitathatatlan, hogy a város egyik legfontosabb része. Vagy legalábbis mostanáig az volt. Az a döntés, hogy oda költözik a kormány, eleve nagy hiba. Miért kéne ezt a patinás, gyönyörű városrészt, amely kulturális és turisztikai szempontból is kiemelt helye Budapestnek, egy olyan funkcióval lefedni, ami halottá teszi?

– Amikor elvállalta a Hauszmann-bizottságban való részvételét 2014-ben, akkor ezt nem tudta?

– Akkor azt láttam, hogy sok kiváló ember van benne, akik – legalábbis úgy tűnt – mind ugyanazt akarják, amit én. Azzal, hogy a Vár megújuljon, mindannyian egyetértünk, de akkor csak a megújításról

volt szó. Mellesleg a „polgárvárosi” rész felújítása a Szentháromság tértől a Bécsi kapu térig szerintem kifogástalan. Mindenféle világszínvonalú mértéknek megfelel, és azzal tulajdonképpen nincs is tennivaló. A baj a Szentháromság térnél, azaz

inkább a Dísz térnél kezdődik. A történet megértéséhez vissza kell nyúlnunk ahhoz az időszakhoz, amikor a szocializmusban helyreállították a palotát.

– *Annak az átalakításnak is rengeteg ellenzője volt, a kupola formáján és áthelyezésén vére menő veszekedések zajlottak akkoriban.*

– Úgy, ahogy mondja. A kupolát elvitték egyik helyről a másikra, meg hát kialakították a Munkásmozgalmi Múzeumot, amellyel egyébként nekem nincs is nagy bajom.

– *Az lett később a Ludwig Múzeum, s ma a Nemzeti Galéria C épülete.*

– Vannak ugyan apróbb hibái, például a lépcsőjét nem így kellett volna megépíteni és a többi, de a tér a belső udvarral együtt rendben van. Amíg a szocializmus regnált, hihetetlen teljesítménye volt az akkori kornak, hogy kulturális negyedeket csinált ezen a helyen. Mellesleg Rákosi Mátyás egypár pillanatig nyomás alatt volt, hogy költözzön föl a Várba, de azt mondta, hogy nem, kommunistaként nem akar egy ilyen szimbolikus helyen lakni. De Horthy sem a palotában lakott, hanem a Széchényi könyvtár mostani épületében alakítottak ki egy lakást számára. Ferenc József pedig összesen két éjszakát töltött a Várban, holott neki épült az egész. Tehát végül is, hogy mennyi műemléki rombolással és milyen károkkal, azt nehéz felmérni, de létrehoztak egy működőképes kulturális helyet.

– *A könyvtárral, a múzeummal. De ezek az épületek mára nagyon rossz állapotba kerültek, s mindenképp kezdeni kell velük valamit...*

– Fizikailag nagyon lerobbantak, ezt mindenki tudja, s a Hauszmann-bizottság megalakulásakor ezt azon-

nal fel is vettem. Azt mondtam, hogy még mielőtt bármilyen konkrét elhatározás születne arról, hogy milyen funkciót kapjanak ezek az épületek, alaposan fel kellene mérni, milyen az állapotuk, és mit lehetne velük kezdeni. Abban mindannyian biztosak voltunk, hogy a kulturális célokat meg kell őrizni ezen a helyen. Ez az együttes egy olyan kulturális tér, amelyben kiváló dolgok történnek, élet van benne, beleértve a GYIK Műhelyt, a koncerteket, a kiállításokat, amelyek nagyon is ide valók, akár csak a könyvtár és a múzeum.

– *A palota bejáratától a Dísz térig lévő szakasszal soha senki nem volt elégedett. Jó néhány pályázatot is kiírtak erre a területre. Azokkal mi lett?*

– Tény, hogy ott van egy ordítóan kezeletlen és hontalan zóna. És valóban sok-sok pályázat lezajlott, a legutóbbi pályázat a múlt év kora nyarán, amin én is részt vettem. Úgy tudom, Zoboki Gábor a Vár rekonstrukcióját irányító építész forszírozta a pályázatot, de végül nem adtak ki díjat. Bár ő úgy fogalmazott, hogy eredménytelen volt a pályázat, valójában a zárójelentések egyáltalán nem ezt mutatják. Bennünket végtelenül megdicsértek, csak hát fölöslegesen dolgoztunk.

– *Miért gondolta azt, hogy a hatalom nem fogja meglépni azt, amit a kormányfő követel?*

– Bevallom, hogy amikor a felkérést megkaptuk, én kicsit hezitáltam, aztán mindenki azt mondta, hogy buta vagyok, mert ha benne leszünk, talán lesz alkalmunk legalább egy kicsit megváltoztatni a kiadott utasításokat. Ha nem vállaljuk, akkor esélyünk se lesz. Azt hiszem, mind-

– *Mi történik ma Budapesttel, milyen ez a város, és milyenné látszik alakulni? Kezdjük a Várral, amely manapság a leggyakrabban emlegetett és a legtöbb vitát kiváltó része a fővárosnak. Miért mondott le a Hauszmann-bizottságban való részvételéről?*

annyian így voltunk vele kezdetben. Aztán igen furcsa dolgok történtek. Egy ponton azt ugyan elmondták, hogy az a cél, hogy a palotát a régi formájában visszaállítsák, de arról nem ejtettek szót, csak legfeljebb célzásokat hallottunk, hogy az őrségépületet és a lovárdát felépítik. Azt, hogy a Várszínház és a kolostor mellett egy új ház fog épülni, arról hallgattak. Pedig akkor már annak a terve kész volt.

– *Titokban készítették? Ki csinálta a tervet?*

– Maga Zoboki Gábor. Aztán jóval később, amikor már rég kiléptem a bizottságból, az építőművész-szövetségben két ilyen témájú összejövetelt tartottak, amelyen a döntéshozók legmagasabb grémiuma is jelen volt. Az egyikben ismertette Zoboki az akkor már komplett engedélyezett kiviteli tervet. Egészen biztos, hogy mielőtt a Hauszmann-bizottságból kiléptem, ez már elkészült. Csak engem elfelejtettek tájékoztatni róla.

– *Azért az eléggé megrázhatta a bizottság tagjait, hogy hülyének nézik őket!*

– Nagyon megrázó volt. És nemcsak azért, mert nem tudtunk róla, hanem mert a hatalmi, illetve politikai döntések masszívan szakmai problémákat vonnak maguk után. Azt mondanám, hogy ez a mintapéldája és tulajdonképpen az esszenciája annak a viselkedési és cselekvési módnak, amely a budai Várral kapcsolatban látható. De voltak intő jelek korábban is. Jó (illetve borzalmas) példa erre az Ybl-ház újraépítése. A Hunyadi János úti kanyarban valóban volt régen egy Ybl által épített Hatvany-palota nevezetű ház, amely szerintem akkor sem volt jó.

Lehet, hogy szentségtörés illet mondan, de Ybl annyi házat épített... Annak az épületnek a helyét eleve rosszul határozták meg. Egy szép tér volt ott korábban, alatta pedig az Aranybástya nevű értékes műemlék. Oda egyáltalán nem kellett volna építeni. Tehát egy közepesre sikerült épület állt ott hajdan egy nem alkalmas helyen. Erre valamilyen felső nyomásra az önkormányzat kiharcolta, hogy épüljön fel az annak idején állt ház mása. A műemlék-felügyelőség pedig rámondta az áment. Holott hány esetben akadályozott meg építkezéseket másutt! Ez tipikus példája annak, amikor a szakmai, építészeti szempontok teljes figyelmen kívül hagyásával születik meg egy döntés.

– *A Hauszmann-bizottságból való kilépésüket bejelentő levélben a következőképpen fogalmaztak: „károsnak tartjuk a 19. század második felének, a 20. század elejének rekonstrukcióját, az első világháborúba torkolló késői historizmus, illetve a Horthy-korszak jelentés nélküli kulisszáinak, esetenként egyenesen idétlen építészeti megoldásainak száz- és ezermilliókat igénylő újra módosítását”. A Várban tényleg ez történik?*

– Pontosan. Világosan látszik szinte minden lépésükben a nagyon rossz szakmai hozzáállás és a politikai akarat találkozása. Gyalázatnak érzem, hogy találtak szakembert, aki például az említett Ybl-ház újraépítéséhez a nevét adta. Egy hajdan, a 19. században kőből épült házat, amelynek nem volt se garázsa, se klímagépháza, se szellőzőgépháza, ahova lóval mentek föl, azt vasbetontból, klímagépházzal, garázssal újra felépíteni, örület...

– *Mire használják?*

– Most yette meg a Magyar Nemzeti Bank. És idehívták a világhírű japán belsőépítész, Tadao Andót, hogy rengeteg pénzért tervezze meg a belsejét. Az persze nem baj, ha jó építésszel terveztetnek, de ne fölösleges dolgokat! Ez sajnos nagyon jellemző az egész gondolkodásmódra. Amikor először összeült a Hauszmann-bizottság, akkor Orbán Viktor is jelen volt, és az volt az első mondata, hogy visszafoglaljuk a Várat.

– *Talán akkor kellett volna fölállnia?*

– Eleinte még bíztam abban, hogy komolyan gondolják a részvételünket. Még közben is írtunk egy levelet, mielőtt felmondtunk, mert szeretnünk volna valami választ kapni a kifogásainkra. Szerettük volna látni, hogy van értelme elmondanunk a véleményünket.

– *Erre a levélre sem jött válasz?*

– Nem jött. Aztán a harmadik ülés után írtuk meg a felmondólevelet. Ma már nem is szeretnék ezzel foglalkozni, mert nagyon mélyen érintett.

– *Amit a Zoboki-iroda tervezett az őrség épületével szemben, és amiről nem tájékoztatták a bizottságot, milyen célt fog szolgálni?*

– A miniszterelnöki palota kiszolgálóépülete lesz. Tehát a kolostor és a Várszínház a miniszterelnökség székháza lesz, és ez a most épülő monstrum annak a kiszolgálólétesítménye, irodák vannak benne, meg az őrség. Nagyon nem jó épület, attól függetlenül is, ahová helyezték. Arra hivatkoznak, hogy ott régen is volt egy ház. Lehet, hogy volt ott egy gazdasági épület, én nem vitatom. De ha akkor állt ott valami, az miért jelenti azt, hogy ma, 2018-ban újra

kell oda építeni, ráadásul három szinttel magasabbat? Olyan, mintha kullisszát építenének egy gigantikus színdarabhoz.

– *A Szent György téren van egy sétány, amelyet most lezártak. Tudható, hogy miért?*

– Sajnos nem. Ez épp az egyik olyan sarkalatos része az átépítésnek, amit nagyon sajnálok. Ezen a helyen volt egy polgárok által használt köztér, a bástya folytatása, egy gyönyörű sétány, amely a Színház utcából torkollott a Szent György térbe. Ez most magánterület lett. Tehát oda soha többé senki nem mehet be. Ez de facto a Miniszterelnökség magánkertje lesz.

– *Vagyis az a mondat, amit Orbán Viktor mondott a Hauszmann-bizottság megalakulásakor, hogy „visszafoglaljuk a Várat”, konkrétan arra vonatkozott, hogy ő személy szerint önmagának foglalja vissza?*

– Az a sétánysor azért van, hogy az emberek a Várból lenézhessenek a városra, és érezzék, hol vannak. Milyen gyönyörű város terül el alattuk. Erre legalább a felét lezárnák, mert ez a felső utasítás. Egyébként ez a szemlélet már akkor kialakulni látszott, amikor a Sándor-palotát felújították, és az államfő oda költözött. Attól kezdve az már nem volt közterület, őrök állítottak oda, meg egy sorompót. Már akkor az a nagyon rossz érzésem támadt, hogy a sétánynak vége.

– *Mit fog jelenteni a város számára, hogy a Vár kulturális helyszínként megszűnik?*

– Ezt előre nem nagyon lehet megjósolni. Azt már akkor is furcsának találtam, amikor még ott ültem a bizottság ülésein, hogy a turisztikai

szakembereknek nem volt mondani-
valójuk erről a kérdéstről. Mostaná-
ban olyan érvelést hallok, hogy a
Ferenc József-féle királyi palotát
akarják visszaállítani iszonyú pén-
zekért, a régi rajzok és tervek alap-
ján, s hogy majd az lesz a közön-
ségvonzó látványosság a Várban.
Abban bíznak, hogy a régi királyi
lakhely iránt óriási lesz az érde-
klődés. Én ebben egyáltalán nem hi-
szek. Mert semmiféle folytonosság
nincsen e mögött a gondolat mögött.
Ha a Loire menti kastélyokat újít-
ják fel az eredeti tervek alapján,
annak még lenne értelme, de ennek
semmi.

– *Folytonosság nélkül nem hozható
helyre egy régi műemlék? Az hami-
sítás lenne?*

– Ok és értelem nélkül nem lehet
visszanyúlni az önkényesen kiválasz-
tott múltbéli állapotokhoz. Pláne,
ha azok már eleve nem töltötték be
vagy rosszul töltötték be a nekik
szánt funkciót, például a korábban
már említett őrségépület és a lo-
varda, amelyek építészeti produk-
tumként is másodrangúak voltak.
Miért kell azokat most újra fel-
építeni? A közelmúltban olyastam
Hauszmann önéletrajzát. Ő 1925-
ben, az akadémiai székfoglalóján
azt mondta, hogy Budapestet rene-
szánsz stílusban kell továbbépíteni.
Mélyen elítélte az akkor nagyon
sikeres Lechner Ödönt, hogy olyan
individuális, az „idővel elavuló” épü-
leteket tervez, mint például az Ipar-
művészeti Múzeum! De Adolf Loost
és Otto Wagnert is (aki mellesleg a
tanára volt) elfogadhatatlannak tar-
totta.

– *Vagyis Hauszmann, akiről a Várat
átalakító tervegyüttest elnevezték,*

retrográd gondolkodású építész volt?

– Tulajdonképpen igen. Vagy leg-
alábbis konzervatív, aki nem vette
figyelembe, hogy léteznek az ő elkép-
zelése mellett egészen más, modern
tervek is. Ahogy ezek szerint a most
megbízott felelősök sem törődnek
azzal, hogy milyen jó dolgok szü-
lethetnének, ha nyitottak lennének
a sokszínűségekre. Ma másutt nagyon
klassz dolgok épülnek, olyanok,
amelyek a történeti elvárásoknak
megfelelnek, és mégis modernek, de
nem úgy, hogy a régit újraépítjük
vasbetonból, és belefűjjük a klima-
tizált levegőt.

– *Úgy látja, hogy ma is sok építé-
szünk van, aki képes lenne az ilyen
komplex feladatok megoldására,
csak nem bízzák meg őket?*

– Látom a saját tanítványaimat,
akiket a MOME-n tanítok, de a Mű-
egyetemen a végzős építészhallga-
tókat is ismerem, közöttük is látok
olyanokat, akik ráéreztek, hogy mi-
csoda nagy élmény lehet mindenféle
múlt által ránk aggatott kolonctól
mentesen tervezni. Joggal érzik úgy,
hogy világraszóló dolgok jöhetnek
nék létre. Nekem tanárként ebben
nagyon nagy bizodalom van. Ezért
is tartom nagy bajnak, hogy ha már
van pénz a Vár felújítására, akkor
nem olyanokat bíznak meg vele,
akik újszerű, nyitott és szabad szak-
mai gondolkodással fognának hozzá,
persze figyelembe véve a történeti
folytonosságot. Visszatérve a két új
épületre, illetve a régiek visszaépí-
tésére, rémület fog el, amint látom,
hogy mi készül. Mert azt már sajnos
nagyon jól lehet látni. S mindebből
egyértelműen az következik, hogy
az esélyeket megfojtották, meggyí-
lolták. Emiatt vagyok a legszomo-
rúbb.

Az 1912 négyzetméteres alapterületű
lovarda nettó 3,479 milliárd forintból
készül majd el, ezt az összeget az ál-
lam teljes egészében a költségvetésből
finanszírozza. A lovarda a lovasprog-
ramok mellett báli és kiállítási hely-
színként is használni kívánt épület
lesz.

– *Menjünk le a Várból, egészen az
Alagútig. Már majdnem készen van
a Clark Ádám téren a Garancsi-fé-
le szálloda a korábbi várfal előtt, ahol
mostanáig egy üres telek, illetve na-
gyon régen egy kis cukrászda volt.
Ahhoz mit szól?*

– Oda is vagy öt pályázat készült,
mégis egyéni megbízás alapján épül
fel. Az a véleményem, hogy olyan em-
ber, aki szereti ezt a várost, és sze-
reti a szakmáját, az ennél minimum
többet gondolkodik, ha egy ilyen te-
lekre kap megbízást. Ez Budapest
egyik legértékesebb pontja. Komoly
szellemi potenciált kellett volna
belefektetni egy oda készülő épület
megtervezésébe. Valaha egyébként
ott is egy Ybl-ház állt, a nyomai még
látszottak. Az oda épített régi Lán-
c-híd presszó sokkal érzékenyebben
és értelmesebben fogta fel ezt a fel-
adatot.

– *Sokkal alacsonyabb volt, és körü-
lötö lehetett látni a falakon jelzett
várfal maradványt.*

– Igen, a régi rekvizitumokat lehe-
tett látni. Ezért is kellett volna me-
ditálni azon, hogy mit lehetne és mit
kéne azzal a hellyel csinálni. Az a
sarok ugyanis rendkívül érzékeny
része Budapestnek. Éppen úgy a Vár
része, mint a város része is. Ott egy
olyan komplex téri problémával ál-
lunk szemben, amit nem elég ezen
az egy telken kezelni. S főleg nem
így!

Néhány más szakmai vélemény a Clark
Szálloda építésével kapcsolatban:

A Clark Ádám tér helyzete nehéz
örökség, amelyet nem könnyű kezelni,
hiszen a háború előtti zsúfolt, de nagy-
jából szimmetrikus beépítést a jelen-
legi körülmények között visszahozni
lehetetlen.

A Sikló előtti részen állt épületek
(a budai Népszínház helyére épült Ma-
gyar Nyugati Vasút székháza, később
Kereskedelmi Minisztérium és az amö-
gött álló bérpalota) a második világhá-
ború óta szintén hiányoznak, ezek be-
építését azonban egyelőre szerencsére
nem tervezik.

– *Építészként és a városért – ahogy
mondta – aggódó szakemberként mit
tud arról, hogy miért egyetlenegy em-
bert bíztak meg egy ilyen hatalmas
és a városképet alapvetően meghatá-
rozó beruházás elkészítésére?*

– Senki nem tudja. Azt tudhatjuk,
hogy ezt ugyanaz a Market cég épí-
ti, amely ma minden állami és a ha-
talomhoz közeli beruházást megkap.
Ezen már nem is csodálkozunk. De
azért azt mégiscsak jó lenne tudni,
hogy egy ilyen központi városi tér
beépítéséhez volt-e és mi volt a sza-
va a főépítésznek, illetve a városve-
zetésnek. Ilyesmihez minimum fő-
városi döntésre lenne szükség, és nem
arra, hogy durr bele, egy magánem-
ber megépítteti a szállodáját. Ráadá-
sul, ahogy elnézem, ami ott megva-
lósul, olyan alacsony színvonalú, hogy
én diplomamunkaként sem fogad-
nám el. Ez persze a magánvélemé-
nyem, s mivel sokféle ízlés létezik,
biztosan van, aki el tudja fogadni azt,
ami ott készül, noha semmiféle szak-
mai konszenzus nem áll mögötte.

– *Gondolatban menjünk át a Lán-
c-hídon, és folytassuk az utunkat az
Andrássy úton egészen ki, a Ligetig.*

A tervezett múzeumi negyedről, a Liget beépítéséről mi a véleménye?
– Ezzel kapcsolatban sokat vitatkoztam György Péterrel, aki – mint tudjuk – részt vett az egész koncepció kialakításában. Alapvetően nem értek egyet a „Múzeumi negyed” gondolatával. De nem is ez a lényeg, hanem a Liget tönkretétele. Írtam is Orbán Viktornak erről egy levelet körülbelül két évvel ezelőtt, amire nem kaptam választ...

– Mi volt a levelében?

– Azt kértem, hogy ha olyan fontosnak tartjuk és úgy szeretjük a hungarikumokat, hogy mindenáron ápolni akarjuk őket, akkor vegyük észre, hogy mi az, ami ennek az országnak igazán a büszkesége lehetne. Ilyen a Liget, amelyet egy ember kétszázötven évvel ezelőtt, Európában elsőként, közembereknek tervezett. Példátlanul demokratikus dolog volt, és a város ezt örömmel meg is csinálta...

– Még hozzá igen rövid idő alatt!

– Így van. Ráadásul egy szittyós, lápos területen, tehát nyilván nem is volt egyszerű. Akkor miért nem fogadjuk el ezt az adottságot olyan különleges hungarikumként, amelyre mindenki büszke lehetne? Beleértve a Felvonulási tér újraligetesítését, mert, mint tudjuk, az eredetileg zöld terület volt, csak Rákosiék betonozták le. Vagyis most csatlakozunk a Rákosi érához ilyen módon? Így, ilyen szépen leírtam. Ráadásul még a háziasszony is felágaskodott bennem, és gazdaságossági szempontokat felsorolva azt is leírtam, hogy ezeket a terveket, amelyeket ők most egy értékes terület meggyalázásával, iszonyatos pénzekért, nem igazán jó építészeti minőségű létesítményekkel meg akarnak való-

sítani, turisztikai szempontból is százszor gyümölcsözőbben, sokkal kézenfekvőbb útvonalon lehetne kialakítani. A Ligettől, azaz a meglévő két múzeumtól az Andrassy úton keresztül föl a Várig. Azon a hosszú szakaszon egy olyan láncolatot lehetett volna létrehozni múzeumokból, amely valóban vonzóvá tenné ezt a várost. A Szépművészeti és a Műcsarnok indítja a sort, utána jön a Kelet-ázsiai Múzeum, a Terror Háza Múzeum, a Posta Múzeum. Szépen, finoman, egymást követve. Az ugyanis is tévedés, hogy egy turista egymás után azonnal három-négy múzeumot meg akarna nézni. Erre senkinek nincs igénye. Sokkal érdekesebb, ha megnéz egyet, utána sétál, eszik, iszik, vásárol, majd órák múlva vagy másnap elmegy egy követhető múzeumba. Lehetett volna egy nagy léptékű, folyamatosan változó „képeskönyvet” csinálni ezen az útvonalon.

– Csakhogy ehhez sokkal nagyobb távú gondolkodásra lenne szükség. Már késő?

– Sajnos, igen. Pedig Budapesten lenne erre lehetőség, már csak azért is, mert számtalan ház áll üresen, amelyek áhítoznak egy-egy új funkcióért. És akkor nem beszélünk a város egyik legnagyobb terhéről és egyben értékéről, arról a bizonyos eklektikus háztömborról a körutak mentén, amely, ha a felújításán még sokáig hezitálnak, tényleg használhatatlanná válik.

– Tehát inkább arra kellene helyezni a hangsúlyt, mint az eddig tárgyalt témák bármelyikére?

– Igen, nagyon is. Csak az a baj, hogy az nem hoz pénzt. Az egy sziszifuszi és egyáltalán nem látványos munka lenne.

– A Liget rombolása miért hoz pénzt?
– Én azt gondolom, hogy ez csak pityke a díszmagyaron. Mára már szinte jelképpé vált. Biztos, hogy pénzt hoz, mert vendéglátóipari és szórakoztatólétesítményeket is terveznek oda. Azok pedig vonzzák a pénzt.

– Mit gondol, be fog épülni a Liget?

– Biztos. Hacsak valamilyen katasztrófa nem történik, ez most már megállíthatatlan. Pedig óriási kárt okoz. Mert hiszen nagyon kevés park van ebben a városban. Ami még megvan, azt meg is kellene tartani. Ez egy kompakt egység, ezért nem értem, hogy képes valaki építészként belerondítani. Egyetlen magyarázat lehet csak, hogy sok pénzt remél, aki építi. Vagyis abban bízunk, hogy iszonyatosan nagyot kaszál egy-egy ilyen épület megépítéséből.

– Nem gondolja, hogy a megfelelési kényszer is szerepet játszik? Hogy egy építész ma akkor tud igazán labdába rúgni, ha a hatalom elvárásait teljesíti? A külföldi építészek pedig nem nagyon törődnek azzal, hogy esetleg tönkretesznek-e valamit Budapesten, csak a saját terveiket akarják megvalósítani.

– Ez valóban így van. Nagyon nem szívem szerint való az sem, hogy az igazán világhírű japán építészek ugyanolyan házakat raktak le a Ligetbe, mint amilyeneket a világ más helyeire. Az nem foglalkoztatja őket, hogy éppen hol, csak az, hogy mit építenek.

– Tehát a magyar specialitásokat, a magyar ízlést és főleg a környezetet figyelmen kívül hagyják?

– Fogalmuk sincs arról, hogy annak idején ez a város miért lett olyan eszméletlenül jó. Hogy a hajdani városvezetés, amely létrehozta a kör-

utakat meg az Andrassy utat, milyen hihetetlen mennyiségű gondolatot megforgatott, mielőtt döntést hozott. Komoly tanulmányok álltak a tervezés hátterében. Most ilyesmiről szó sincs.

– Még van egy-két olyan hely a városban, ahová virtuálisan el kéne viltamosoznunk. Az egyik a Duna, illetve a szinte teljesen kihasználatlan Duna-part. Arról mi a véleménye?

– Az egy nehéz probléma. Nemrég zárult egy Duna-Buda pályázat, ahová érdekes módon összesen két pályázat érkezett be.

– Milyen célt tűztek ki a pályázók elé?

– Hogy a Dunához közelebb kerüljön a város a budai Duna-parton. Az Árpád hídtól, onnan, ahol most a Rozmaring étterem van, egészen a Kopaszi-gátig. A legfantasztikusabb az lett volna, ha a budai Duna-part alsó rakpartjának forgalmát be lehetett volna vinni a felső rakpart alá.

– Erről azt mondták, hogy mérhetetlenül drága, s ezért megoldhatatlan.

– Szerintem, ha csak ezt csinálták volna meg, és semmi nem épült volna, azzal sokkal nagyobb lehetett volna segíteni a városon. Olyan léptékű dolog lett volna, amilyen, mondjuk, annak idején az Andrassy út. Az a baj, hogy ma nincsenek olyan emberek, akik ilyeneket tanácsoljanak.

– Nincsenek olyan várostervezők, akik ilyesféleképpen meghatározhatnák a város új irányait?

– Volnának, csak nincs szavuk. A Perczel Anna-féle Óvás Egyesület például nagyon jó szakemberekből áll, és hosszú, kemény munkával sikerült is elérniük néhány fontos

változtatást. De ilyen nagy léptékű döntésekbe nem tudom, hogy ki tud beleszólni, pedig igazából ennek volna értelme.

– Még beszéljünk a Ferencváros új helyszíneiről. Nemzeti Színház, Müpa és az ott épülő lakónegyed.

– Be kell vallanom, hogy a Duna-Pesti Rezidenciákat én terveztem. Illetve a Nemzeti Színháztól a város felé eső második nagy épületegyüttest.

– Az nem zavarta, hogy milyen környezetbe kell terveznie?

– Mint Pilátus a credóba, úgy kerültem bele. Véletlenül, de ez hosszú. Egy biztos: a városrendezőket megérőszakolta a város azon a helyen, mert ők is úgy gondolták, hogy azt a területet nem lett volna szabad beépíteni, ott partnak kellett volna maradnia. Minden normális építész tudta, hogy a Soroksári útnak kellene a térfalnak lennie.

– De ha ilyen rossz döntés született, az építésszek miért vállalták, hogy mégis terveznek oda – a Dunától elzárva – nagy méretű épületeket? Hogy tudtak vállalni egy eleve rossz építészeti helyzetet?

– Amikor a felkérés megszületett, már megépült az első ház, és kiderült, hogy az egész szakasz be fog épülni.

– Ez a beruházó Demján erőszakosságának volt köszönhető?

– Szerintem Demján ingatlanügyi erősen befolyásolták a döntéseket. Meg az, hogy nem volt ember a városrendezők között, aki megpróbálta volna megakadályozni ezt a fajta beépítést. Ez is egy nagyon szomorú történet...

– Az utolsó nagy kérdéskör a magas ház. Évek óta beszélnek róla, hogy a Kopaszi-gáton, a Csepel-szigeten vagy valahol Budapesten épüljenek végre igazi felhőkarcolók. Mit gondolsz erről?

– Azt gondolom, hogy ha valakinek megéri, hogy magas házat csináljon, ami nem olcsó mulatság, a város nem zárkozhat el egy ilyen igény elől. Csak akkor ehhez legalább ugyanannyi előzetes gondolkodásra volna szükség, mint minden más hasonló léptékű változtatás és döntés előtt, ami – mint már említettem – nem szokás mostanában. Ha mondjuk, a Csepel-szigeten lenne tíz magas ház, az önmagában akár látványosság is lehetne, megfelelő környezettel és úgy, hogy ki lehessen jutni a Dunához. Az pozitív tett volna. De az, hogy itt épül egy, ott egy másik, valahol egészen más irányban pedig egy harmadik, az nagyon rossz ötlet. Ilyesmin nagy léptékben kellene gondolkodni, hogy újra olyan dolog történhessen a városban, ami méltó arra, amit a drága Széchenyi megbarátai próbáltak itt csinálni.

– De úgy látom, erre nem sok esélyt lát... Összegezve, néhány éven belül milyen város lesz ez, ahol most élünk?

Abban biztos vagyok, hogy ezt a várost nagyon nehéz gyökeresen megváltoztatni. Akár így, akár úgy, de ahhoz nagyon-nagyon sok pénz kellene. Ami ebben a pillanatban sajnos a legmeghatározóbb, az az előre gondolkodás hiánya és a stílustalanság. A stílusérzék elvesztése minden területen. Nagyon sok jó szándékú dolog azon csúszik el, hogy hiányzik a stílusérzék, helyette viszont nagyon erős a hatalmi akarat.

Vörös István

Tétova apai szó

1

Mióta rettegek, hogy föltárjam neked világunk rejtett csótányrendszerét? Pár vállrándításban, sosem a lényegét, néha egy kis igazság is elég, és néha meg a hazugság örök, mint erdőben a papundekli ház.

Neontól lucskos éj csöpög fejünk fölött, az álmok hamisságára vigyáz. Még így sem bírom kiordítani nekik, mit is jelenthet az, ha munka közben óvó szemek szándékom vezetik.

2

Lázadni mit sem ér. Ők vannak egyre többen. A jóra esküvő hatalmasok, az óriási törpék, jellemfaló haszonlesők, haszontalan jellemlopók, jövő-vakok, kiktől kihűl és elkopik a föld. És holnap az egészet elfelejtik.

Mert annyit érek, amennyit a hó, amennyit önnön maguknak a senkik, míg kő nem lesz belőlük s néhány rongycsomó.

3

Fáradt vagy, s én is érzem, rövid volt az év, hazudjak még? A tárgyak összevernek, ellened fordulnak, a homlokuk sötét, az éllel és sarkokkal nevelnek. Egy jókora pecsét kacsint a terítón, s magával eltelik egy nagy papírpohár. Mindenki mást beszél. Sosem maradt időm még elhallgatni se, mi kimondásra vár.